

การส่งเสริมการใช้กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมในห้องเรียน

Encouraging the Use of Functional Behavior Assessment in Thai Classrooms

วิรมล ไล่เจริญรัตน์

การศึกษาพิเศษ โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Wiramol Locharoenrat

Special Education Kasetsart University Demonstration School Educational Research and Development Center

Faculty of Education, Kasetsart University

บทคัดย่อ

“กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (Functional Behavior Assessment: FBA)” เป็นกระบวนการวิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม โดยผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีความหลากหลายอย่างเป็นระบบ และวางแผนการปรับพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ที่สอดคล้องกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม ประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก ๆ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูล การสร้างสมมติฐาน การทดสอบสมมติฐาน และการวางแผนการปรับพฤติกรรม กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับในแวดวงการศึกษาพิเศษว่าเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงในการวิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม เพื่อการนำไปสู่การลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และการเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั่วไปและนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำ และให้ความรู้พื้นฐานกับผู้อ่านเกี่ยวกับกระบวนการจัดการพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน เพื่อนำไปสู่การศึกษา และการประยุกต์ในการจัดการพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนในห้องเรียน

คำสำคัญ: กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม นักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ พฤติกรรมที่เป็นปัญหา

Abstract

Functional Behavior Assessment (FBA) is a systematical process for gathering several resources of data and analyzing data. The purpose of this

systematical process is to identify the function of the target behavior of a student and develop an behavior intervention plan that respond to the need of a student. To complete this process, there are five steps which consist of identifying a problem behavior, gathering data from direct and indirect assessments, developing hypothesis, examining hypothesis, and developing behavior intervention plan. FBA process has been recognized in the field of special education as high-quality process for decreasing problem behaviors and increasing acceptable behaviors of students without and with disabilities. The purpose of this article is to introduce the basis knowledge on the FBA process for special education teachers in Thailand in order to encourage the use of the FBA process in Thai classrooms.

Keywords: The process of analyzing the causes of behavior, Students who need special assistance problematic behavior

บทนำ

พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน ถือเป็นเรื่องปกติทั่วไปที่เกิดขึ้นได้ในทุกโรงเรียน ดังนั้นการที่ครูจะต้องเผชิญกับปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนจึงถือเป็นเรื่องปกติทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญคือ ผลกระทบของการแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนที่ไม่ได้มีผลกระทบเพียงแค่ว่าตัวครูผู้สอน แต่ยังมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยเฉพาะในกรณีที่มีความรุนแรงหรือต่อเนื่องสม่ำเสมอ

การแสดงพฤติกรรมดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อตัวนักเรียนคนนั้นโดยตรงในแง่ของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม การประกอบอาชีพในอนาคต และการประสบความสำเร็จในชีวิตของนักเรียนคนนั้น ๆ (Dunlap et al., 2009)

จากผลกระทบดังกล่าว การรับมือกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาจึงเป็นทักษะสำคัญที่ครูทุกคนต้องมีเพื่อที่จะรับมือกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้นักเรียนมีทิศทางในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมโรงเรียนและสังคมทั่วไปได้อย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม การที่จะรับมือกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ก็ไม่ใช่เรื่องยากเกินกว่าความสามารถของครูที่จะรับมือ ถ้าครูคนดังกล่าวมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับกลยุทธ์และเครื่องมือที่ใช้ในการตอบสนองต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

ตามกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษของประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีชื่อเรียกว่า Individuals with Disabilities Education Act (IDEA) ครูการศึกษาพิเศษต้องมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการจัดการพฤติกรรมนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับ “กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (Functional Behavior Assessment: FBA)” และนำไปสู่การเขียน “แผนการปรับพฤติกรรม (Behavior Intervention Plan: BIP)” ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและแก้ปัญหาการแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนที่มีความสอดคล้องกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Hirsch et al., 2015)

นอกจากนี้จากงานวิจัยที่ผ่านมายังระบุเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวอีกว่า การวางแผนการจัดการพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนทั่วไปและนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษผ่านกระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) นั้นมีประสิทธิภาพในการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน (Banda et al. 2012; Dwyer et al. 2012; Haydon, 2012; Durán et al. 2013; Wadsworth et al. 2015)

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) จึงเป็นกระบวนการหนึ่งควรได้รับการพิจารณาเพื่อนำมาใช้ใน

วิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน และนำไปสู่การวางแผนการปรับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพในประเทศไทย

ดังนั้นบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) โดยเนื้อหาในบทความนี้จะครอบคลุมเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) และการนำกระบวนการไปใช้เพื่อนำไปสู่การวางแผนการปรับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน โดยกรณีศึกษาตัวอย่างในบทความนี้เป็นเพียงกลุ่มตัวอย่างเดียวที่ผู้เขียนยกตัวอย่างขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวและการนำไปใช้นั้น ซึ่งในความเป็นจริงกระบวนการนี้ยังสามารถนำไปปรับใช้กับนักเรียนกลุ่มอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

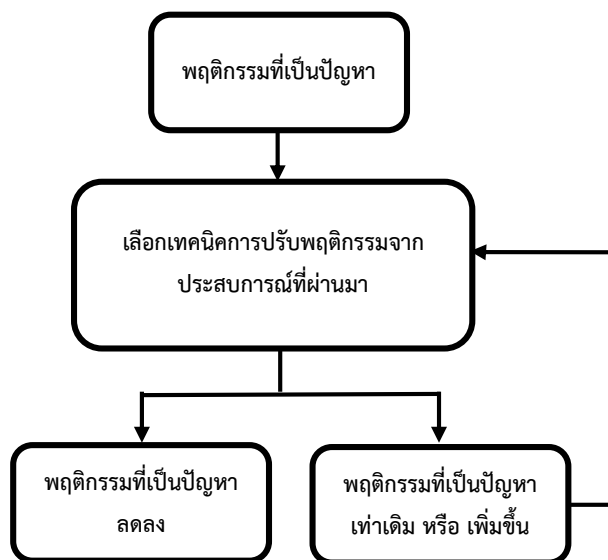
กลุ่มนักเรียนที่มีภาวะออทิซึมสเปกตรัมมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาบ่อยครั้งและอย่างต่อเนื่อง เช่น พฤติกรรมไม่ปฏิบัติตามกฎ อยู่ไม่นิ่ง ก้าวร้าว ทำร้ายตนเอง หรือทำลายข้าวของ (Matson et al. 2010; Lindor et al. 2019) ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากข้อจำกัดทางการสื่อสารของนักเรียนที่มีภาวะออทิซึมสเปกตรัมที่ทำให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาค่อนข้างสูง (Muharib et al. 2019) ตัวอย่างกรณีศึกษาในบทความนี้เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของนักเรียนที่มีภาวะออทิซึมสเปกตรัมที่มีการแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

เด็กชายณัฐ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้รับการวินิจฉัยว่ามีภาวะออทิซึมสเปกตรัมจากแพทย์ตั้งแต่อายุ 3 ขวบ ณัฐเข้าเรียนในโรงเรียนเรียนรวมตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และได้รับการศึกษาพิเศษตั้งแต่เริ่มเข้าเรียน บริการด้านการศึกษาพิเศษที่ณัฐได้รับในโรงเรียน คือ ณัฐมีครูการศึกษาพิเศษคอยติดตามให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านการเรียนและด้านอื่น ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ณัฐได้เรียนและมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในวัยเดียวกัน ถึงแม้ณัฐจะได้รับการสนับสนุนจากครูการศึกษาพิเศษในห้องเรียนรวม แต่ปัญหาสำคัญที่ขัดขวางการเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการและด้านทักษะทางสังคมของณัฐ คือ การแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของณัฐ

พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของณัฐ ได้แก่ การตี เตะหยิก ขว้างปาสิ่งของที่อยู่อีกมือ หรือกรีดร้องเสียงดัง เพื่อลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของณัฐครูเจนซึ่งเป็นครูการศึกษาพิเศษที่คอยติดตามให้ความช่วยเหลือณัฐใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร (Token economy) การใช้แรงเสริมทางบวก (Positive reinforcement) หรือการแยกให้ณัฐออกไปยืนอยู่ที่มุมสงบ (Time out) แต่อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าณัฐจะยังคงแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหายังต่อเนื่อง ผลจากการแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่เพิ่มขึ้น ครูเจนและครูคนอื่น ๆ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีความคิดเห็นว่าณัฐควรเรียนในห้องเรียนการศึกษาพิเศษเพื่อที่ณัฐจะสามารถเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากกรณีศึกษาข้างต้นเพราะเหตุใดครูเจนถึงไม่สามารถลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของณัฐได้ทั้ง ๆ ที่เทคนิคหรือกลยุทธ์ที่ครูเจนใช้เป็นเทคนิคหรือกลยุทธ์ที่มีงานวิจัยรองรับว่าเป็นเทคนิคที่มีประสิทธิภาพในการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ

จากภาพที่ 1 ในงานวิจัยการศึกษาเป็นรายกรณีของ Locharoenrat, Saengsawang, and Jackson (2019) พบว่าเมื่อนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูการศึกษาพิเศษเลือกเทคนิคหรือกลยุทธ์ที่ใช้ในการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาจากประสบการณ์การทำงานซึ่งหมายความว่าถ้าเทคนิคหรือกลยุทธ์ที่เคยใช้ได้ผลในการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษมาแล้วในอดีต ครูการศึกษาพิเศษมีแนวโน้มที่จะนำเทคนิคหรือกลยุทธ์ดังกล่าวกลับมาใช้อีกในอนาคต อย่างไรก็ตามจากงานศึกษาวิจัยพบว่าการเลือกเทคนิคหรือกลยุทธ์การลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่ไม่มียระบบ หรือการเลือกที่ไม่ได้มีพื้นฐานมาจากการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหานั้น (Non-Functional-Based Intervention) มีความเป็นไปได้สูงที่จะทำให้เทคนิคหรือกลยุทธ์ดังกล่าวขาดประสิทธิภาพในการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Miller & Lee, 2013)

ภาพที่ 1 กระบวนการตอบสนองของครูเมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

ดังนั้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ กระบวนการที่เรียกว่า กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (Functional Behavior Assessment: FBA) จึงถูกนำมาใช้ (Dunlap & Fox, 2011)

กระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (Functional Behavior Assessment: FBA) เป็นหนึ่งในกระบวนการได้รับความนิยมนและเป็นที่ยอมรับในแวดวงการศึกษาพิเศษของสหรัฐอเมริกาว่าเป็น การปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-Based Practices) ในด้านการจัดการพฤติกรรมของนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ

พิเศษอย่างเป็นระบบ (Germer et al. 2011) เพื่อให้กระบวนการนี้เป็นที่รู้จักในแวดวงการศึกษาพิเศษในประเทศไทยให้มากยิ่งขึ้นบทความวิชาการนี้จะกล่าวถึงความหมายลักษณะทั่วไป ปัจจัยในการเลือกใช้ และขั้นตอนการนำกระบวนการดังกล่าวไปใช้ในเพื่อวางแผนการปรับพฤติกรรม

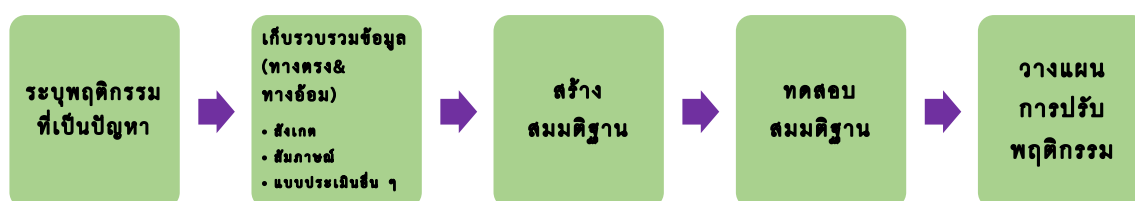
กระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (Functional Behavior Assessment: FBA) คืออะไร

FBA เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างเป็นระบบ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการคือเพื่อระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ระบุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เป็นสิ่งเร้าทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและทำให้พฤติกรรมที่เป็นปัญหายังคงอยู่ ระบุผลที่ตามมาหลังจากการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และระบุสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้ในการสร้างสมมติฐานเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและออกแบบแผนการปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Dunlap et al., 1991; Horner, 1994; Horner & Carr, 1997;

Cipani & Schock, 2010; Zane et al., 2014; Scott & Cooper, 2017)

ปัจจัยในการเลือกใช้กระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (Functional Behavior Assessment: FBA)

ดังภาพที่ 2 กระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) จะเห็นว่ากระบวนการนี้ประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่งมาประกอบกันเพื่อระบุเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมก่อนการสร้างแผนการปรับพฤติกรรม ทำให้กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่อาศัยระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่ควรคำนึงก่อนนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ คือ การใช้เทคนิคหรือกลยุทธ์ทั่วไปที่ใช้อยู่ในปัจจุบันไม่สามารถทำให้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนลดลงได้ หรือพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น จากปัจจัยดังกล่าวนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ควรใช้ในการพิจารณานำกระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมมาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการพฤติกรรมของนักเรียนที่ไม่สามารถจัดการได้ด้วยวิธีการทั่วไป

ภาพที่ 2 กระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (Functional Behavior Assessment: FBA)

ขั้นตอนการนำกระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมมาใช้ในห้องเรียน

กระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (ตามภาพที่ 2) ที่เหมาะสำหรับการนำไปใช้ในโรงเรียนและวางแผนเพื่อจัดการพฤติกรรมที่เป็นปัญหาไม่ซับซ้อน ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวหมายถึงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่ไม่รุนแรง และ/หรือเกิดขึ้นในบางสถานการณ์เท่านั้น โดยกระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหา การระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเป็นการนิยามพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ชัดเจน สังเกตได้ และวัดได้ (Shea & Bauer, 2012) ซึ่งการนิยามพฤติกรรมดังกล่าวจะต้องขึ้นอยู่กับนักเรียนแต่ละคน นักเรียนอาจมีการแสดงพฤติกรรมคล้ายกัน เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว แต่ลักษณะการแสดงออกของนักเรียนแต่ละคนนั้นย่อมแตกต่างกัน ดังนั้นพฤติกรรมที่เป็นปัญหาจะต้องระบุให้ชัดเจนและเฉพาะเจาะจงเพื่อประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และความเที่ยงตรงในการแปลผลการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายกรณี

ตัวอย่างจากกรณีศึกษาณัฐ พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ พฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งกรณีศึกษานี้หมายถึงการแสดง พฤติกรรมการใช้มือตี หยิก หรือทำตะเบะบุคคลที่อยู่ใกล้ หรือ ขว้างปาสิ่งของ หรือกรีดร้องเสียงดังจนทำให้ครูต้องหยุด การเรียนการสอนและ/หรือนักเรียนคนอื่น ๆ หันมามองณัฐ

จากตัวอย่างพฤติกรรมก้าวร้าวของณัฐจะเห็นว่า การระบุพฤติกรรมที่เป็นปัญหาสามารถอธิบายละเอียดหรือ บอกเป็นลักษณะของกลุ่มพฤติกรรมที่หมายรวมถึงการแสดง พฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนคนนั้น ๆ ได้

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล กระบวนการ เก็บข้อมูลของกระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมมี ทั้งทางตรงและทางอ้อม (Horner & Carr, 1997) เพื่อความ เที่ยงตรงและแม่นยำของข้อมูลที่จะนำมาใช้สร้างสมมติฐาน เกี่ยวกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางตรง ได้แก่ การ สังเกตพฤติกรรมนักเรียนโดยตรง โดยใช้แบบบันทึกการสังเกต A-B-C และ/หรือแบบบันทึก Scatter plot และการสัมภาษณ์ นักเรียนโดยตรง ซึ่งแบบบันทึกและแบบสัมภาษณ์เหล่านี้ สามารถหาได้จากเว็บไซต์ทางวิชาการ บทความวิชาการ หรือ สามารถออกแบบได้เองตามบริบทของโรงเรียนนั้น ๆ และจาก การสืบค้นงานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับความเที่ยงตรงของการ เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางตรงและทางอ้อมของกระบวนการหา สาเหตุของการเกิดพฤติกรรม ระบุว่า **กระบวนการเก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต** เป็นกระบวนการเก็บข้อมูล ที่มีความแม่นยำมากที่สุดในกระบวนการเก็บข้อมูลทั้งหมด ดังนั้นเพื่อให้เกิดความแม่นยำในการระบุสาเหตุของการเกิด พฤติกรรมที่เป็นปัญหา การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ สังเกตจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งของ กระบวนการนี้ (Cunningham & O'Neill, 2007; Alter et al. 2008)

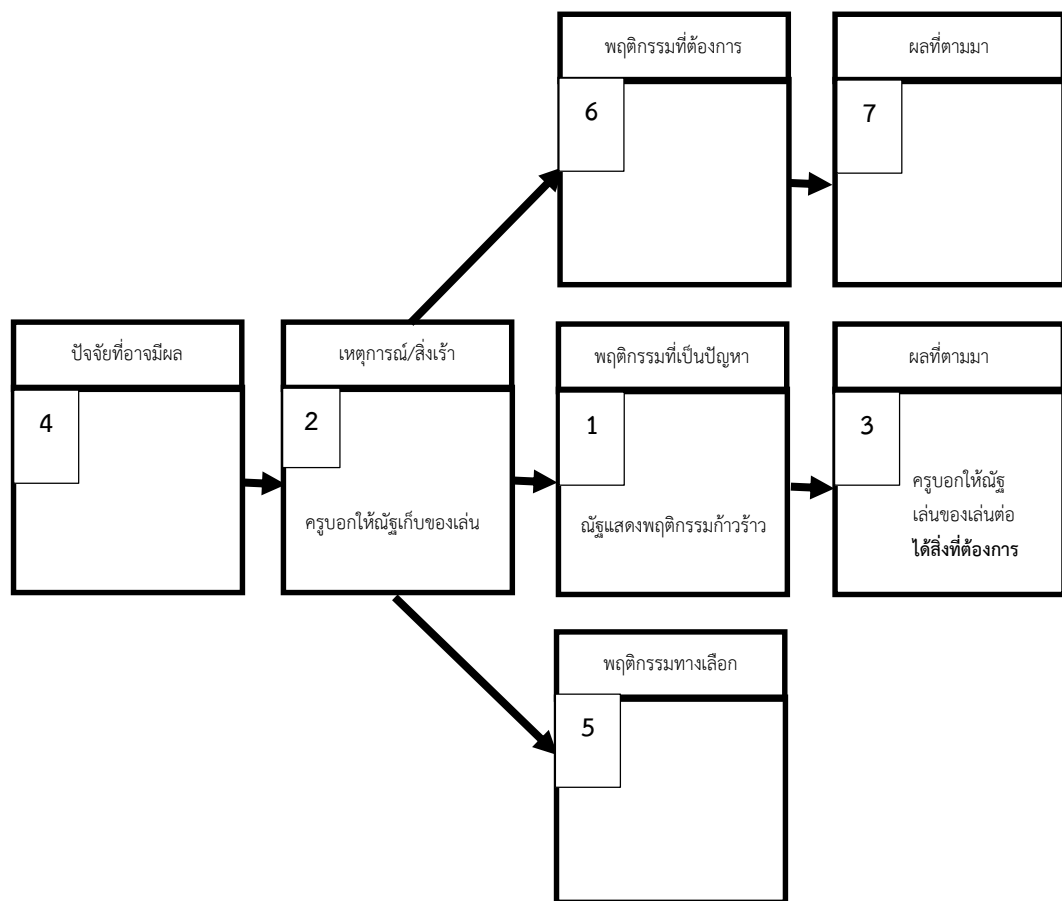
กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางอ้อม ได้แก่ การ สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนในการแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

การประเมินแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรม หรือ Motivational Assessment Scale การประเมินพฤติกรรมอื่น ๆ หรือ Behavior Assessment แบบสอบถาม หรือแบบบันทึก ประวัติข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน

จากผลของการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางตรงและ ทางอ้อม ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล หรือครู จะต้องนำข้อมูลทั้งหมด มาวิเคราะห์เพื่อระบุว่า สิ่งเร้า (เหตุการณ์ บุคคล หรือสิ่งใด สิ่งหนึ่ง) ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ผลที่ตามมาหลัง การแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ช่วงเวลา สถานที่ หรือบุคคล ที่มีผลทำให้เกิดหรือไม่เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และสาเหตุ ของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยสาเหตุของการเกิด พฤติกรรมที่เป็นปัญหาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

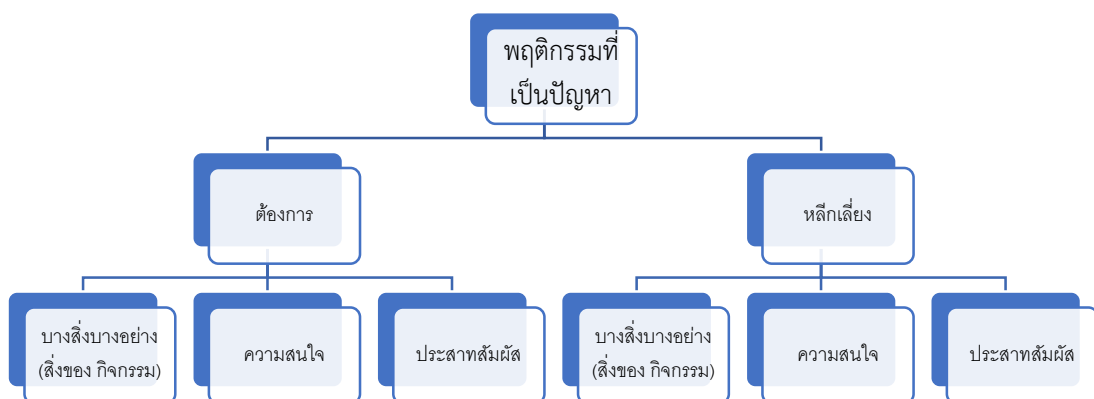
3. ขั้นตอนการสร้างสมมติฐาน การสร้าง สมมติฐานเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมา วิเคราะห์และสรุปเพื่อบ่งชี้ว่า สิ่งเร้า (เหตุการณ์ บุคคล หรือ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา ผลของการกระทำที่ นักเรียนได้รับ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร (วิเคราะห์และสรุป ความสัมพันธ์ลงในเส้นทางแสดงรูปแบบของพฤติกรรม (Competing Behavior Pathway)) และระบุว่านักเรียนแสดง พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเนื่องจากสาเหตุใด (Loman et al, 2013)

ตัวอย่างเช่นในกรณีศึกษาณัฐ เมื่อการรวบรวม ข้อมูลเสร็จสิ้นเราจะสร้างสมมติฐานได้ดังนี้ เมื่อครูบอกให้ณัฐ เก็บของเล่นแล้วมานั่งที่เพื่อรอเรียนคาบต่อไป ณัฐจะแสดง พฤติกรรมก้าวร้าว (ตามที่ได้นิยามไว้ข้างต้น) หลังจากนั้นครู จะเข้ามาหา ตะหลังณัฐ และบอกณัฐว่า “เดี๋ยวครูให้เล่นต่อ อีกแป๊บนึงนะ” หรือ เข้ามาถามณัฐว่า “ณัฐเป็นอะไรครับ อยากเล่นต่อไหม” หรือครูปล่อยให้ณัฐเล่นต่อและเดินไปหา เพื่อนคนอื่นเพื่อบอกให้เพื่อนคนอื่นเก็บของเล่นเพื่อรอเรียน คาบต่อไป จากข้อมูลดังกล่าวสรุปได้ว่าณัฐแสดงพฤติกรรม ก้าวร้าวเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ นั่นคือการเล่นของเล่นต่อต้ง ภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เส้นทางแสดงรูปแบบของพฤติกรรม (Competing Behavior Pathway)

โดยทั่วไปสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ที่อยู่ในระดับที่ไม่ซับซ้อนจะสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ใหญ่ คือ ต้องการบางสิ่งบางอย่าง หรือหลีกเลี่ยงบางสิ่งบางอย่าง โดยทั้ง 2 กลุ่มใหญ่ จะสามารถแยกย่อยได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 สาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่ไม่ซับซ้อน

4. **ขั้นตอนทดสอบสมมติฐาน** เป็นขั้นตอนที่ใช้ในการตรวจสอบว่าสมมติฐานที่สร้างขึ้นนั้นมีความถูกต้องมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะใช้การสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อทดสอบสมมติฐานนั้น ๆ (Shea & Bauer. 2012) ในการทดสอบนั้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดคือ ความปลอดภัย ในกรณีที่พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเป็นพฤติกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อบุคคลนั้น ๆ และ/หรือบุคคลรอบข้าง การทดสอบสมมติฐานอาจจะไม่มีความจำเป็น หรือจะต้องทำด้วยความระมัดระวังอย่างมาก

ในกรณีศึกษา ฌัฐ พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของฌัฐคือ พฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเมื่อพิจารณาจากนิยามเชิงพฤติกรรมของพฤติกรรมก้าวร้าวของฌัฐพบว่ามีความรุนแรงไม่มากนักคืออยู่ในระดับที่สามารถป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายได้ ดังนั้นการทดสอบสมมติฐานในกรณีศึกษาฌัฐจึงสามารถทำได้ โดยในกรณีนี้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากฌัฐอยากเล่นของเล่นต่อ ดังนั้นถ้าในขณะที่ฌัฐกำลังเล่นของเล่นอยู่ครูเข้าไปถามฌัฐว่า ฌัฐอยากเล่นของเล่นต่อไหมครับ แล้วยื่นของเล่นที่ฌัฐชอบเล่นให้ ฌัฐควรตอบสนองด้วยการเล่นต่อ หรือการพยักหน้า หรือการตอบสนองด้วยคำพูดใด ๆ แต่ถ้าฌัฐยังคงแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว แสดงว่าสมมติฐานนั้นไม่ถูกต้อง ซึ่งนั่นหมายความว่าจะต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลซ้ำอีกครั้งเพื่อตรวจสอบข้อมูล และสร้างสมมติฐานอีกครั้ง

5. **ขั้นตอนการวางแผนการปรับพฤติกรรม** การวางแผนการปรับพฤติกรรมเป็นการวางแผนที่ต้องสอดคล้องกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม และมีวัตถุประสงค์เพื่อลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือพฤติกรรมทางเลือก โดยการวางแผนการปรับพฤติกรรม

จะต้องเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสร้างสมมติฐานการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหามาใช้ (Hirsch et al. 2015)

จากภาพที่ 3 ขั้นตอนการวางแผนจะเป็นข้อมูลที่ใส่ในช่อง 5 6 และ 7 ของเส้นทางแสดงรูปแบบของพฤติกรรม โดยช่องที่ 5 หมายถึงพฤติกรรมทางเลือก ซึ่งเป็นพฤติกรรมเป้าหมายระยะสั้น เป็นการฝึกให้เด็กแสดงพฤติกรรมทางเลือกที่สามารถยอมรับได้และตอบสนองความต้องการของเด็กคนนั้น ๆ

จากตัวอย่างกรณีศึกษาฌัฐ พฤติกรรมทางเลือกที่ไม่ใช่การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว แต่ฌัฐยังได้สิ่งที่ต้องการ อาจเป็นการสื่อสารด้วยคำพูด หรือ ท่าทาง เช่น ขอลเล่น 5 นาที หรือการชี้ที่ของเล่น เพื่อสื่อสารบอกความต้องการแทนการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ฌัฐต้องการ

ในส่วนของข้อมูลที่ใส่ในช่อง 6 และ 7 นั้น จะเป็นพฤติกรรมเป้าหมายระยะยาว ที่ครูทุกคนคาดหวังให้เด็กทุกคนในห้องกระทำหรือปฏิบัติ ในกรณีนี้คือ ในช่องที่ 6 พฤติกรรมที่ต้องการ คือ เด็กเก็บของเล่นทันที เดินมานั่งที่นั่งของตนเอง และหยิบอุปกรณ์การเรียนขึ้นมา โดยผลที่ตามมาในช่องที่ 7 คือ เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาบทเรียนครบตามที่ครูวางแผนไว้ สามารถทำงานหรือกิจกรรมได้สำเร็จ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

โดยการพิจารณาเพื่อวางแผนการปรับพฤติกรรมที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยแผนการป้องกัน แผนการสอน และแผนการรับมือเมื่อเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ดังภาพที่ 5

การวางแผนการปรับพฤติกรรม			
กลยุทธ์การปรับ หรือรับมือกับ สิ่งเร้าที่อาจมีผลต่อการแสดง พฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Setting Events Strategies) • การปรับกิจกรรม • การปรับระยะเวลาในการเรียน • การปรับสื่อการเรียนการสอน	กลยุทธ์การปรับหรือจำกัด สภาพแวดล้อมหรือสิ่งเร้าก่อน การเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา (Antecedent Strategies) • การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมหรือสภาพห้องเรียน เช่น เปลี่ยนที่นั่ง • การปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอน • สื่อเพิ่มเติม • การตั้งกฎห้องเรียน	กลยุทธ์การสอนพฤติกรรม ทางเลือก(Teaching Strategies) • การสอนพฤติกรรมทางเลือก โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น ตัวแบบ (Model), การชี้แนะ (Prompt) , การสอนอย่างชัดเจนเป็นขั้นตอน (Explicit teaching), การสอนอย่างมีโครงสร้าง (Direct teaching)	กลยุทธ์การตอบสนองพฤติกรรม (Consequence Strategies) • การเสริมแรงด้วยเบี้ยอรรถกร (Token economy) • การเสริมแรงทางบวก/ทางลบ (Positive/Negative reinforcement) • การทอดถอน (Extinction) • การเสริมแบบดิอาร์ (Differentiate reinforcement)

ภาพที่ 5 การวางแผนการปรับพฤติกรรม

จากในกรณีศึกษาณัฐ แผนการปรับพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้โดยการเริ่มวางแผนจากการป้องกัน หรือ กลยุทธ์การปรับหรือจำกัดสภาพแวดล้อมหรือสิ่งเร้าก่อนการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา โดยการใช้สื่อเพิ่มเติม เช่น นาฬิกาจับเวลา เพื่อบอกเวลาเริ่ม-สิ้นสุดการเล่นของเล่นให้แน่นอนและชัดเจน และเพื่อให้เด็กทุกคนรวมทั้งณัฐทราบและเตรียมตัวเรียนด้วยตนเอง การสอนพฤติกรรมทางเลือกที่เหมาะสมโดยใช้การสอนแบบ Explicit teaching หรือการสอนโดยตรงอย่างเป็นขั้นเป็นตอนว่า ณัฐจะต้องพูด หรือ แสดงท่าทางอย่างไรเมื่ออยากเล่นของเล่นต่อ สุดท้ายกลยุทธ์การตอบสนองพฤติกรรมโดยจะต้องวางแผนตอบสนองทั้งพฤติกรรมที่เป็นปัญหาและพฤติกรรมทางเลือก เช่น การให้ณัฐเล่นของเล่นต่อเมื่อใช้การสื่อสารด้วยคำพูดหรือท่าทางเพื่อขอเล่นต่อ (Positive reinforcement) และการให้ณัฐมานั่งที่พื้นที่ เมื่อแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว

จากกระบวนการดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการวางแผนการปรับพฤติกรรมนั้นไม่ได้มุ่งเน้นแต่การลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเพียงอย่างเดียว แต่แผนการปรับพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพนั้นยังจะต้องสร้างทางเลือกหรือส่งเสริมการเกิดพฤติกรรมใหม่ที่เหมาะสมให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ในสิ่งที่ต้องการจากการแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือพฤติกรรมทางเลือก

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของแผนการปรับพฤติกรรมที่ใช้และไม่ใช้กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) ในการวางแผนการปรับพฤติกรรม พบว่า การวางแผนการปรับพฤติกรรมที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) มีประสิทธิภาพในการลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์มากกว่าการวางแผนการปรับพฤติกรรมที่ไม่ใช้กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) ในการวางแผนการปรับพฤติกรรม ซึ่งแผนการปรับพฤติกรรมที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรม (FBA) นี้ สามารถใช้ได้กับนักเรียนหลากหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ เช่น นักเรียนที่มีภาวะออทิสซึม ภาวะสมาธิสั้น ความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ หรือความบกพร่องทางสติปัญญา และกลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีความบกพร่องด้านใดด้านหนึ่ง และสามารถนำไปใช้ในโรงเรียนหลากหลายประเภทอีกด้วย เช่น ในโรงเรียนเรียนรวม โรงเรียนเฉพาะทาง หรือโรงเรียนทางเลือก (Didden et al. 2006; Harvey et al. 2009; Goh & Bambara. 2012; Miller & Lee. 2013; Walker et al. 2018)

กล่าวโดยสรุป กระบวนการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมเป็นกระบวนการทำความเข้าใจรูปแบบของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาอย่างมีระบบ ผ่านกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างสมมติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่ถูกต้องและแม่นยำ และนำไปสู่การสร้างแผนการปรับพฤติกรรมแบบองค์รวมทั้งการวางแผนป้องกัน แผนการสอน แผนการเสริมแรง และแผนการตอบสนองเมื่อเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่สอดคล้องกับสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของกระบวนการหาสาเหตุของการเกิดพฤติกรรมและการวางแผนการปรับพฤติกรรมนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระบวนการเก็บข้อมูลที่มีประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียว แต่กระบวนการนี้จะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้นยังขึ้นอยู่กับความรู้และทักษะของผู้นำไปใช้ และความร่วมมือของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับเด็กด้วย การจะทำกระบวนการนี้ให้สำเร็จนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำไปใช้จะต้องผ่านการอบรมเบื้องต้นและฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอเพื่อที่จะสามารถนำกระบวนการดังกล่าวไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังคงอาศัยความร่วมมือระหว่างครูการศึกษาพิเศษ ครูประจำชั้น ผู้ปกครอง และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับเด็กอีกด้วย

References

- Alter, P. J., Conroy, M. A., Mancil, G. R., & Haydon, T. (2008). A comparison of functional behavior assessment methodologies with young children: Descriptive methods and functional analysis. *Journal of Behavioral Education*, 17(2), 200–219.
- Banda, D. R., McAfee, J. K., & Hart, S. L. (2012). Decreasing self-injurious behavior and fading self-restraint in a student with autism and tourette syndrome: Self-injurious behavior and restraint fading. *Behavioral Interventions*, 27(3), 164–174.
- Cipani, E., & Schock, K. M. (2010). *Functional behavioral assessment, diagnosis, and treatment: A complete system for education and mental health settings*. Springer Publishing Company.
- Cunningham, E. M., & O'Neill, R. E. (2007). Agreement of functional behavioral assessment and analysis methods with students with EBD. *Behavioral Disorders*, 211–221.
- Didden, R., Korzilius, H., van Oorsouw, W., & Sturmey, P. (2006). Behavioral treatment of challenging behaviors in individuals with mild mental retardation: Meta-analysis of single-subject research. *American Journal on Mental Retardation*, 111(4), 290–298.
- Dunlap, G., & Fox, L. (2011). Function-based interventions for children with challenging behavior. *Journal of Early Intervention*, 33(4), 333–343.
- Dunlap, G., Kern-Dunlap, L., Clarke, S., & Robbins, F. R. (1991). Functional assessment, curricular revision, and severe behavior problems. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 24(2), 387–397.
- Dunlap, G., Sailor, W., Horner, R. H., & Sugai, G. (2009). Overview and history of positive behavior support. In *Handbook of positive behavior support* (pp. 3–16). Springer, Boston, MA.
- Durán, L. K., Bloom, S. E., & Samaha, A. L. (2013). Adaptations to a functional behavior assessment with a Spanish-speaking preschooler: A data-based case study. *Education and Treatment of Children*, 36(1), 73–95.
- Dwyer, K., Rozewski, D., & Simonsen, B. (2012). A comparison of function-based replacement behaviors for escape-motivated students. *Journal of Emotional & Behavioral Disorders*, 20(2), 115–125.

- Germer, K. A., Kaplan, L. M., Giroux, L. N., Markham, E. H., Ferris, G. J., Oakes, W. P., & Lane, K. L. (2011). A function-based intervention to increase a second-grade student's on-task behavior in a general education classroom. *Beyond Behavior, 20*(3), 19–30.
- Goh, A. E., & Bambara, L. M. (2012). Individualized positive behavior support in school settings: A meta-analysis. *Remedial & Special Education, 33*(5), 271–286.
- Harvey, S. T., Boer, D., Meyer, L. H., & Evans, I. M. (2009). Updating a meta-analysis of intervention research with challenging behaviour: Treatment validity and standards of practice. *Journal of Intellectual & Developmental Disability, 34*(1), 67–80.
- Haydon, T. (2012). Using functional behavior assessment to match task difficulty for a 5th grade student: A case study. *Education and Treatment of Children, 35*(3), 459–476.
- Hirsch, S. E., Kennedy, M. J., Haines, S. J., Thomas, C. N., & Alves, K. D. (2015). Improving preservice teachers' knowledge and application of functional behavioral assessments using multimedia. *Behavioral Disorders, 41*(1), 38–50.
- Horner, R. H. (1994). Functional assessment: Contributions and future directions. *Journal of Applied Behavior Analysis, 27*(2), 401.
- Horner, R. H., & Carr, E. G. (1997). Behavioral support for students with severe disabilities functional assessment and comprehensive intervention. *The Journal of Special Education, 31*(1), 84–104.
- Lindor, E., Sivaratnam, C., May, T., Stefanac, N., Howells, K., & Rinehart, N. (2019). Problem behavior in autism spectrum disorder: Considering core symptom severity and accompanying sleep disturbance. *Frontiers in Psychiatry, 10*, 487.
- Locharoenrat, W., Saengsawang, T., & Jackson, L. (2019). Interventions and attitudes of special education teachers in Thailand on challenging behaviors of students with disabilities: A case study. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences, 9*, 45–68.
- Loman, S., Strickland-Cohen, M. K., Borgmeier, C., & Horner, R. (2013). *Basic FBA to BSP trainer's manual*.
- Matson, J. L., Mahan, S., Hess, J. A., Fodstad, J. C., & Neal, D. (2010). Progression of challenging behaviors in children and adolescents with autism spectrum disorders as measured by the Autism Spectrum Disorders-Problem Behaviors for Children (ASD-PBC). *Research in Autism Spectrum Disorders, 4*(3), 400–404.
- Miller, F. G., & Lee, D. L. (2013). Do functional behavioral assessments improve intervention effectiveness for students diagnosed with ADHD? A single-subject meta-analysis. *Journal of Behavioral Education, 22*(3), 253–282.
- Muharib, R., Correa, V. I., Wood, C. L., & Haughney, K. L. (2019). Effects of functional communication training using GoTalk Now™ iPad® application on challenging behavior of children with autism spectrum disorder. *Journal of Special Education Technology, 34*(2), 71–79.

- Scott, T. M., & Cooper, J. T. (2017). Functional behavior assessment and function-based intervention planning: Considering the simple logic of the process. *Beyond Behavior*, 26(3), 101–104.
- Shea, T. M., & Bauer, A. M. (2012). *Behavior management: A practical approach for educators*. (10th ed.). Pearson Education Inc.
- Wadsworth, J. P., Hansen, B. D., & Wills, S. B. (2015). Increasing compliance in students with intellectual disabilities using functional behavioral assessment and self-monitoring. *Remedial & Special Education*, 36(4), 195–207.
- Walker, V. L., Chung, Y.-C., & Bonnet, L. K. (2018). Function-based intervention in inclusive school settings: A meta-analysis. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 20(4), 203–216.
- Zane, T., Carlson, M., Estep, D., & Quinn, M. (2014). Using functional assessment to treat behavior problems of deaf and hard of hearing children diagnosed with autism spectrum disorder. *American Annals of the Deaf*, 158(5), 555–566.